Vajda Mihály: A trializmus francia megvilágításban.

René Gonnard, a lyoni egyetem tanára, a Revue politique et parlamentaire utolsó számába hosszabb tanulmányt írt a trializmusról. A szerző, aki a múlt évben terjedelmesebb munkát irt a horvátországi viszonyokról. („Entre Drave et Save" címen) és hosszabb időt töltött ottan, a magyarországi viszonyokkal is foglalkozott (lásd „La Hongrie au XXe siècle" c. könyvét, Paris, Colin 1908). így tehát megvolnának benne a kérdés objektív és egybefoglaló megítélésének a kellékei annál is inkább, mert az osztrák álláspontnak is alapos ismerője.

Az utolsó évtizedekben a nagy nemzetiségi küzdelmek következtében Európában igen elterjedt az a felfogás, hogy a Habsburg monarchia feloszló félben van és az erősbödő trialista áramlatot is e szétszakadási processzus egyik tünetének tekintették. A szerző erélyesen szembeszáll e nézettel. Teszi ezt főleg az osztrák trialisták érveire támaszkodva, akik a trialista berendezéstől a központi hatalom erősödését, a monarchia terjeszkedési chanceainak növekvését és a magyarok „partikularista" törekvéseinek a gyengülését várják. Melyek a trialista törekvések okai és milyen formákban jelentkeznek azok – erre a két kérdésre akar a szerző megfelelni.

A monarchia területén történő délszláv államalakulás gondolata már a múlt század első felében jelentkezett az illirizmus alakjában. A Napoleon létesítette illír állam rövid életű volt, de az eszme túlélte és a 40-es években erős táplálékot nyert a szláv szellemi élet kezdődő renaissanceszában. A magyarosító törekvésekkel szemben támadt reakció is élesztette az elégületlenséget, amely 48-ban nyílt lázadásra késztette a horvátokat. De a magyar forradalom bukása után nem váltak valóra a horvátok reményei, és Ausztria hálátlansága rövid időre közelebb hozta őket a magyarokhoz. De már az alkotmányos formák épen nem szigorú betartásával létrejött 1868-iki kiegyezés – a Nagoda, meglehetősen lehűtötte a horvátok szimpátiáját és az elhidegülést gyűlöletté fokozta az azóta meghonosított korrupt, jogtipró és reakciós kormányrendszer, amely immár az alkotmányosság külső látszatának a megóvására sem törekszik. A horvátok, amely mértékben a magyaroktól eltávolodtak, oly mértékben közeledtek szerb és szlovén fajrokonaikhoz, akikkel nyelvük teljesen, illetőleg csaknem teljesen azonos. A délszlávok gazdasági erősödése, kulturális fejlődése, nemzeti öntudatának kialakulása, valamint számbeli gyarapodása Bosznia és Hercegovinának a monarchiához való csatolása révén szintén beleütközött a mostani államjogi berendezésbe és a dualisztikus szervezet szétrepesztése felé tendált. Mindezek a körülmények nagyban előmozdították a trializmus gondolatának elterjedését.

Mit jelent a trializmus, amelyre a délszlávok törekszenek? Jelenti azt, hogy az 1867-iki kiegyezés alapján fennálló egyenlőjogú osztrák és magyar állam mellé egy harmadik, szintén egyenjogú szuverén délszláv állam lépjen, amely a következő alkotó részekből állana: a) Horvát-Szlavonországból, amely teljesen elszakadna Magyarországtól és lehetőleg Dél-Magyarország horvátok és szerbek lakta vidékeiből, b) Dalmáciából, amely jogilag úgysem Ausztriához tartozik, c) Bosznia és Hercegovinából, amelynek a délszláv államhoz való csatolása révén elejét lehetne venni azoknak a viszálykodásoknak, amelyek e jogi hovatartozás szempontjából amúgy is vitás terület birtoka miatt Ausztria és Magyarország között keletkeznének és végül d) Ausztria délszlávok (horvát-szerbek és szlovének) lakta tartományaiból (a tengerpart, Krajna, Istria, Karinthia, Stájerország egy része). Az így létrejövő állam területe kb. másfélszázezer km^2 lenne, lakosainak száma 9-millió. Vájjon megvalósítható-e ez a programm? Az a heves ellenállás, amelyei a magyarok kezdettől fogva kifejteitek ellene, ezt mindenesetre jelentékenyen, megnehezíti, sőt tatián lehetetlenné is tenné, ha ellensulyozá-

saképen az *osztrák politika* vezető köreiben nem támadna egyre határozottabb rokonszenv a trializmus iránt. Lichtenstein herceg, Schwarzenberg herceg etc., mellette nyilatkoztak és az istenben boldogult Lueger is hívének vallotta magát, mert kitűnő ellenszernek tartotta, a „judeo-magyar" törekvésekkel szemben. Az osztrákok ez állásfoglalásának mindenekelőtt gazdasági háttere van. Magyarország gazdasági fejlődése és indusztriálizálódásának kezdődése egyre erősíti a gazdasági különválásra és az önálló vámterületre irányuló törekvéseket. Ha a trializmus valósággá lenne, az új délszláv állam *elvágná Magyarországot a tengertől* és Magyarország teljesen Ausztria gazdasági befolyása és uralma alá kerülne, mint ahogy ma van Szerbia. Az önálló vámterület így nem lenne megvalósítható és Magyarország teljes politikai függetlensége sem. A tanár ur még a hadsereg egységének a biztosítása szempontjából is előnyösnek tartja a trializmust, de amit evvel kapcsolatban elmond, az arra mutat, hogy az utolsó év magyarországi eseményei felől nincs kellőképen tájékozva. Azt hiszi, hogy a magyar olygarchia még mindig küzd az uralkodóval a hadsereg egységének a megbontásáért és az uralkodó viszont az általános választójog ütőkártyáját tartogatja ellenük. Meglepő az a furcsa felfogás is, amelyet a pesti utcai forradalom megítélésénél nyilvánít, amelyre vonatkozólag felveti a kérdést, hogy az demokrata vagy forradalmi mozgalom, avagy *szláv és román eredetű nemzetiségi mozgalom eredménye-e (?!)* Nem tudom, van-e arról a professzor urnák tudomása, hogy Budapesten a románok és szlávok együttvéve összesen 4 százalékát alkotják a lakosságnak.

Ezután áttérhetünk arra a kérdésre, hogy a délszláv és osztrák trialista eszme azonos-e. A két álláspont nem födi egymást. Az eltérés a délszláv állam kiterjedésére vonatkozik. Az osztrákok abba szívesen beleegyeznek, hogy Horvát-Szlavonország, Bosznia, sőt Dalmácia is az új államhoz tartozzék, de már a régi osztrák tartományok átengedésétől idegenkednek. Ez az álláspont – amely túlnyomóan a magyar állam rovására szeretné a délszláv államot felépíteni és a magyarok ellenállása következtében nem volna rázkódtatások nélkül megvalósítható, – nem általánosan elfogadott osztrák álláspont és a szlávokat sem elégítené ki. Igen jelentékeny osztrák tényezők más felfogást vallanak, így többek között nem kisebb ember, mint a trónörökösünk, aki oly megoldás felé hajlik, amely a magyarok erdekeire is tekintettel lenne. Eszerint az új délszláv állam nemcsak a magyar állam testéből hasíttatnék ki, hanem Istriát és az osztrák tengerpart nagy részét etc. is magában foglalná, részben azért, hogy a katholikus elem túlsúlya az új államban biztosíttassék. *Magyarország kárpótlásul Galíciát és Bukovinát kapná,* mint szövetséges országokat.

Melvek lennének e berendezés előnyei Ausztriára nézve? Esősorban a trializmusból folyó már említett előnyök, hogy Magyarország szeparatista törekvéseit a délszláv állammal, emezét még Magyarországgal lehetne ellensúlyozni, továbbá hogy a tengertől elvágott Magyarország gazdasági függősége Ausztria irányában növekednék. A trializmusnak ez a formája, amely az új délszláv állani katholikus jellegét biztosítaná, egyúttal, kizárná, hogy az. új állam kelet és dél felé, az orthodox oroszok és szerb bolgárok felé gravitáljon.

Ausztria pedig, amely ígv megszabadulna a szláv alattvalóinak nagyobb részétől.; egy csapásra német többséggel bíró országgá válnék. így sokkal könnyebben menne a cseh- és morvaországi csehek elnémetesítése, e legveszedelmesebb szláv nemzetiségé, amely Berlin és Bécs közt épen a német nemzet szívébe ékelődik. A világosan látó emberek a tanár úr szerint már régóta megjelölték azt a tendenciát, amely a monarchiát szláv állammá való átalakulás felé irányítja. Ez lesz a módja annak, hogy a monarchia a maga civilizatorius feladatát keleten elvégezhesse. A trializmus hatalmas lépés volna a fejlődés ez útján.

Reális-e ez az osztrák trialista álláspont, amelylyel a trónörökösünk és a professzor úr rokonszenvez? E tekintetben sajnálatunkra homlokegyenest eltér a véleményünk a szerzőtől. Aligha hiszem, hogy Magyarországon szép szerével beleegyeznének egy ily cserébe, amely a tengerpart elvesztésével járulna. De azt is valószínűtlennek tartom, hogy Ausztriában a trializmus ily koncepciója népszerűségre tudna szert tenni. A csehek aligha mennének be egy ily megoldásba; a németek se lelkesednének érte, mert nem volna alkalmas azoknak az eredményeknek a biztosítására, amelyeket a trializmustól várnak. Elsősorban nem csak minket, hanem Ausztriát is jó részben elvágná a tengertől az új délszláv állam. Aligha hihető, hogy Ausztria, amely oly kitartással és erélyesen küzdött a tengerparton az irredentista olaszokkal, most majd önként átengedi azt egy másik államnak. Ha pláne azt a postulátumot is megvalósítanák, hogy Galíciát és Bukovinát Magyarországhoz csatolják, akkor a monarchia súlypontja kétségkívül erre az új Nagy-Magyarországra helyeződnék, amelynek *egy magában több lakosa lenne* (kb. 27½ millió), *mint az új Ausztriának* (17 millió) és *az új délszláv államnak* (8-9 millió) *együttvéve.* A németek a tanár úr szerint kárpótlást találnának a csehek elnémetesítésében. Ezek azonban még mindig megmaradnának kb. 7 millióan; délen is megmaradna kb. ½ millió olasz. Ezeket fogja majd a 9 milliónyi németség beolvasztani, amikor északon hatvan millió testvére nem tud elbánni három millió lengyellel? Ami a monarchia elszlávosodását illeti, ez nem is olyan általános és állandó jelenség; az utolsó tíz évben például Ausztriában a csehek valamivel, a szlovének és rutének pedig sokkal lassabban fejlődtek, mint a németek; nálunk pedig az összes szláv nemzetiségek, főleg a szerbek, lassabban fejlődtek – és pedig már évtizedek óta – a magyaroknál. A monarchia elszlávosodását az új berendezés nem minden tekintetben mozdítaná elő. Az új Magvarországban a szlávok a lakosságnak kevesebb, mint 40 százalékát alkotnák, az új Ausztriában 42-44 százalékát (a maiban több, mint 60 százalékát). Túlsúlyban csak a legkisebb ágamban lennének, amelynek a súlyát mindenesetre csökkentené, hogy az egyik államnál több, mint kétszer, a másiknál több, mint háromszor" kevesebb lakossal rendelkeznék. Az egyensulvt itt csak a szomszédos délszláv népekkel való egyesülés utján lehetne biztosítani, amelyekhez, a nyelvi egység, gazdasági és kulturális fejlődés úgyis egyre közelebb hozná az új délszláv államot. A vallási szempont ereié a, jövőben valószínűleg csökkeni fog a szlávok között is, mint ahogy gyengült a nvugateurópai politikában. Ami pedig Magyarország gazdasági alávetettségét illeti, a gazdasági felszabadulás az egész új Magyarországnak, vagyis a birodalom *nagyobb részének* az érdekében állana és ez most már nem a meggyengült és megcsonkult Ausztriától függene, hanem legfeljebb csak a délszláv állam tudná megnehezíteni a tengertől való elzárással, .amit kellő gazdasági és politikai retorziós eszközökkel meg lehetne akadályozni. Amint látjuk tehát, nagvosztrák szempontból trónörökösünk és Gounard tanár terve nem lenne oly szerencsés, mint amilyennek első pillantásra látszik, sőt valószínűleg épen ez eszmével homlokegyenest ellentétes eredményre vezetne: a magyar birodalom túlsúlyára.

A trializmus egy ily koncepciójának a megvalósítása nem hiszem, hogy a monarchia nemzetiségi és szociális viszonyait tartósan rendezhetné. A monarchia délszláv kérdésének, valamint általában a nemzetiségi kérdésnek a sürgős megoldása kétségkívül életbevágó fontosságú, de a monarchia államainak, különösen pedig Magyarországnak a demokratizálódása és indusztriálizálódása sokkal jelentékenyebb befolyást fog e kérdés megoldására gyakorolni, mint amekkorát Gonnard tanár ur neki tulajdonítani látszik.

Végül még csak azt akarom megjegyezni, hogy amekkora örömet éreztem azon, hogy a szerző Havass Rezső egyik németnyelvű füzetére hivatkozik, annyira meglepőnek találtam, hogy Seton Watson könyveiről említést se tesz.